

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bibliotheca Rhetorum

In Quo Orationes Sacrae, & Panegyricae

Le Jay, Gabriel François

Ingolstadij, 1726

Utra utri præstet Eloquentia, Sacra, an forensis. Oratio X.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71028](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71028)

UTRA UTRI PRÆSTET
 ELOQUENTIA,
 SACRA,
 AN FORENSIS.
 ORATIO X.

Vastum habuit semper & plenum magnâ rerum
 ubertate campum, in quo feliciter decurreret,
 Eloquentia, cum Sacra, tum Forensis, Illustris-
 simi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Amplis-
 simi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissi-
 mi. Verùm in vario dicendi genere utra utri præ-
 stet, aut majorem adeptâ laudem ac gloriam videri
 debeat; neque memini disputari usquam curiosius,
 neque rem controversam penitus atque ambigam
 definiri.

Expectatis hîc fortè, Auditores, ut ego, si mi-
 nùs pro facultate ingenii mei, quod sensi semper
 quàm esset exiguum, saltem pro magno usu, &
 longâ illius artis, quàm profiteor, exercitatione
 hujus controversiæ judicem atque arbitrum me
 constituam. Neque hoc verò si tentare videar,
 quisquam è vobis mihi non indulgeat, quem con-
 tritum per tot annos, defunctumque multis labo-
 ribus persensistis. Nam quis in hac umbratili pa-
 læstrâ sudavit iamdiu vel aluit? quis in ludicris in-
 genii doctrinæque certaminibus plura stipendia
 meruit? quis è Rhetorum Collegio exacta jam in
 hoc

hoc stadio lustra quatuor enumerat? An non ergo, quod donatis jam rude & multarum palmarum nobilibus Athletis olim concessum fuit; ut extra discrimen alexæ positi de pugilum cæterorum fortitudine atque solertiâ judicarent, hoc mihi in hodiernâ contentione pariter liceat, citra cujusquam offensionem, meum interponere iudicium?

Quamquam absit, Auditores, ut eâ, quam vel annorum numerus, vel ipsa canities peperit, abuti auctoritate videar. Malim ego rem totam vestris permittere arbitrâs. Existimate vos ipsi, utra priores ferre partes debeat Eloquentia, Sacra, an Forensis. Nam quos in hac causâ cognitores ac iudices cupidiùs ambiam, quàm clarissimos Viros, qui nos præsentia suâ recreant ac cohonestant? Quocunque enim feram oculos, video in hoc amplissimo cœtu clarissima Fori lumina, video multa sacrarum exedarum ornamenta, quibus utriusque Eloquentiæ vis, pondus ac momentum ignota esse nequeant. Ac licet ex eorum numero non paucos mihi gratulari possim, qui in hoc exercitatu Lycæo & ex nostrâ disciplinâ profecti suffragari meæ sententiæ pro suâ humanitate non abnuerent; tamen illi nostris manibus atque industriâ informati primùm rudiùs, rantos deinceps ingenio suo, labore atque solertiâ fructus fecêre, ut ab eorum iudiciis pendere non verear, nec in discipulis olim meis, meos hodie magistros venerari.

Duo sunt in primis, Auditores, quæ Sacram in-
ter & Forensam Eloquentiam contentionem mo-
vere, & cuiuspiam, si qua est alterius in alteram,
dignitatis atque præstantiæ possunt præbere funda-
mentum. Primum petitur ab earum rerum naturâ
circa quas agitandas utrumque dicendi genus ver-
sari solet. Alterum oriri potest ab iis ipsis, qui-
buscum res ejusmodi tractantur. Habent nimirum
Eloquentia tam Sacra quàm Forensis variam ac
H h diffimi-

diffimilem rerum segetem, quibus in exercendis occupentur: est etiam utrique varium ac dissimile genus hominum, in quos vires suas exerant. Hinc ratio multiplex commodi pariter atque incommodi nascitur, unde alterutrius in gratiam liceat pronunciare. An igitur natura rerum circa quas utraque dicendi facultas versatur, facit, altera ut alteri videatur præferenda? An indoles eorum, apud quos utrique dicendum incumbit, uni potius quam alteri prærogativam arrogat? An ab argumento ipso, an ab audientium conditione repeti debeat alterutrius præstantia, geminâ Orationis parte excutiemus. De rebus, quas Eloquentia cum Sacrum Forensis agitant, priore quidem loco; de iis verò apud quos vicissim dicendum habent, posteriore differemus.

P A R S. I.

Ac primùm quidem quanta se objicit rerum illarum sublimitas, quæ materiem Eloquentiæ Sacræ suppeditant! quanti est in iis argumentis versari, quæ reverentiam ex se se, admirationem, & sacrum quemdam metum inspirant! quàm juvat habere in promptu immensam ubique dicendi sylvam ac segetem, quam exhaurire non possis! quàm commodum est orationis suæ præsidia nunc è Cælo, nunc ab Inferis accersere! An in iis rebus tractandis aut jejunum aut indifertum esse Oratori liceat?

Agite enimverò, Auditores, numquid illa videri possit infortunata vel sterilis messis eorum, qui sacris è pulpitis verba faciunt, quorum fors ea est, nihil ut nisi grande, nisi immensum, nisi sublime unquam sapiant? Illi dicendò supremi Numinis majestatem attingunt; quid nobilius? ejusdem virtutes infinitas explicant & efferunt; quid plenius? Oracula interpretantur; quid illustrius? promissiones

fiones exponunt, quid optabilius? minas aperiunt; quid terribilius?

Hinc porrò quanta Oratori Sacro conciliatur auctoritas ac reverentia! quantum Eloquentiæ ipsius pondus ac momentum accedit! Nam quis deferendum illi ultro honorem non putet, qui tam honorificâ legatione defungatur? quis dare fidem loquenti abnuerit, quem divinæ voluntatis interpretem agnoscat? quis affirmanti quidpiam reclamet ac contradicat, qui Veritatis ipsius testimonio niti censeatur? At licet in explicandis aperiendis-que Religionis mysteriis implicata multa, abstrusa pleraque, plurima, quæ humanam fidem excedunt, sacer Orator eloquatur; quis tam dociles & ad omne promptos obsequium non afferat animos, ubi tantam ipsâ argumenti dignitas gratiam ac reverentiam accersit?

In tantâ rerum sublimium segete ac majestate, ullâne in Oratore Sacro possit esse mediocritas? qui nihil habet dicendum nisi magnum & admirabile, an nauseam pariat atque fastidium? divini verbi vis tam potens an præconis in ore robur amittat? Certè non videmus deteri quidpiam de fulgore auri, quacunque manu tractetur: nihil perdit saporis sui liquor optimus, vel si canalis ille, per quem defluit, pretium ex se se non habeat.

Abfit, Auditores, ut verendum divini Oratoris munus, quod ego semper duxi magno ponendum in loco, vellicare, vel eos ipsos qui tam honorificâ provinciâ defunguntur, arguere vel insectari confidam. Verùm omissâ atque ejuratâ maledicendi prurigine, liceat mihi inquirere, cur in tantâ rerum dicendarum majestate vilescant sæpè eorum non pauci, nihilque ex fulgore præter fumum dare videantur.

Dicamus quod res est: ambitiosi sumus ingenii nostri ostentatores, ac nihili facimus quidquid na-

viâ simplicitate exurgit, aut efflorescit propriâ pulchritudine, nisi inventis nostris luceat aut etiam splendeat quadam dicendi novitate. Atque hæc prurigo mala Sacros Oratores tanto sollicitat magis, quanto proprii minùs privatique juris res agitant. Scilicet dives ille sit quantumvis ac ferax, quem exercent, dicendi campus, obvius est & apertus undique; multorumque vestigiis consignatus jam diu, rarum offert tramitem, per quem aut solus, aut cum paucis insistas. At spernitur ea laus quæ vulgaris est, nec avidum gloriæ pectus ea merces exsatiat, quam partiri cum aliis necesse sit. Igitur operæ pretium facturos se arbitrantur, si se à vulgo secernant, & in communi argumento ea dicant, quæ minimè communia sint.

Quantæ porrò molis est aperire sibi novas viarum aditus, & in iisdem decurrere tam feliciter, ut in errorem non incurras! Rarum, mihi crede, genus illud hominum: & quod de Oratoribus sui temporis aiebat Tullius, tam infrequens, ut vix singulos singulæ ætates ferant.

Gratulemur equidem ætati nostræ, Auditores, quæ, ut in reliquis cujuscunque generis artibus viros tulit superioris cujusdam ordinis ac dignitatis, ita nec caruit Sacris Oratoribus, qui tritam cæterorum vestigiis viam prætergressi, inusitato ad gloriæ tramite pervenerunt. Plaudat illa sibi etiamnum hodie per me licet, & peritum, si quod est aliud, in æstimandis hominum ingeniis Aulæ judicium ostendet, quæ se Oratoribus suis beatam ac felicem arbitratur.

At lugeat, ut par est, illa amissum recentissimè Sacrum Oratorem, qui plurimos luxit ipse tam disertè, & receptas cælo felices animas tam novo, tam singulari, tam idoneo præconio toties decoravit. Beatam ô nimis Nemausensem Ecclesiam, dum sollicitum in illo, vigilem, assiduum, beneficium Pastorem

storem nacta sibi meritò gratularetur ! miseram hodie, quæ ducem in eodem tutissimum, sapientissimum moderatorem, parentem optimum desiderat ! Tamen Eloquentiæ Sacræ non periit totus; vivit, vivetque diu disertissimis in Orationibus, neque ætas vel fera de eximiâ tanti Oratoris facundia minus, quàm de cumulata sacri Præfulis virtute conticescet. Verùm inexpertum illud Eloquentiæ genus dum affectant multi; dum novâ dicendi ratione novum nomen ambiunt, quàm aberrant graviter à verâ germanaque laude ! qualem animo Eloquentiæ Sacræ speciem informant ! quàm sui ipsius dissimilem. & quibus personatam larvis obtendunt !

Placet illa imprimis nativo cultu & simplici, alieno & ab arte comparato non eget : proprias habet opes ex sese, peregrinas non ambit gazas. Virginem suapte naturâ formosâ diceres, quæ nunquam appareat pulchrior, quàm cum ornata minus incedit : cui apparatus omnis plus auferat decoris ac gratiæ, quàm tribuat.

An non enim verò fatalis illa est plerumque eorum conditio, qui Oratoris Sacri munus obeunt, ut, dum laudis avidi plus æquò prætervolare vulgus Oratorum, & singulari commendare se dicendi ratione nituntur, non tam genuinam Eloquentiæ Sacræ copiam ac majestatem, quàm futiles ingenii sui fœtus obrudant ?

Alii oblectandis auribus magis, quàm erudiendis animis attenti, sine nervis orationem mancam atque elumbem effutiunt : in accurandâ periodo seduli, in componendis Antithetis diligentes, in rimandis castigandisque voculis curiosi, politis Academicis frunt, quàm Sacris Oratoribus propiores. Alii in pingendis adumbrandisque moribus toti, de virtutibus ac vitiis ita disputant, ut non tam doctrinam Christi pertractare, quàm Socraticam insti-

tuere scholam videantur. Alii proscripti jam sæpius erroris fautores usque pertinaces hoc inoliuntur unum, unum hoc student, ut præjudicia sua tueantur, ut per latebras ac cuniculos aut novum desperatæ causæ subsidium parent, aut eludant ictus, aut detorqueant tela, aut in proscriptionis auctores atque artifices exoletis jam diu vindictis facti invidiam atque odium declinent.

Inde igitur ab ipso argumento repetenda est Sacræ Eloquentiæ difficultas, quòd neque Oratori Sacro liceat à divini verbi simplicitate deficere sine vitio, neque Religionis dignitatem repræsentare sine quadam dicendi majestate ac gravitate sententiarum. Quo in genere eluxere omnino pauci, qui parabili nec longè accersitâ oratione verbis suis fidem facerent, neque tamen humili ac pedestri stylo reperent humi, dum cœlestia meditantur ac prædicant.

Talem ætate nostrâ vidimus ac suspeximus Virum illum, qui prudentum eruditorumque hominum judicio, Oratorum sui temporis facilè princeps audiebat. Is ita sibi temperavit in dicendo, ut neque de simplicitate sermonis majestas, neque de majestate simplicitas quidquam detereret. Non verborum flosculos, non argutias orationis sectari; nec tamen aut rusticitatem amare, aut placere sibi in incultâ negligentia. Ita ingenii sui indole comparatus erat, ut comptus esset à naturâ, non calamistris inustus. Non ille servire muliercularum palato, aut cirratorum auribus; sed eruditæ multitudinis genium ac gustum sequi. Non asperitas sermonis inerat, sed temperata lenitate severitas; non limâ exactior, sed neque scabra aut hiulca oratio; Quo fiebat, ut hominum animos pertraheret, quòd veller, siquidem fuci expertus erat ac cerussa; neque tamen audientium abs se frequentiam abalienaret, aut moveret delicatioribus fastidium

fidium, siquidem nativâ quadam pulchritudine eminebat.

Et verò quid difficilius quàm inter hos Eloquentiæ fines ita consistere, ut neque styli exquisita mundities fidem dicenti detrahat, neque horridior sermo pariat nauseam audientibus? Quo quidem in duplici genere eo peccatur frequentius, quòd qui sunt amœniore ingenio nati, vix abstineant ab exquisito sermonis apparatu, qui verò inter abstrusiores disciplinas educati sunt, neglecti plerumque & incompti incedere videantur. Hinc æstimate, Auditores, Eloquentiæ Sacræ incommoda, cujus perfectam atque omni ex parte absolutam formam nemo attigerit, nisi qui hæc duo contraria inter se ac penè pugnantia conjunxerit, simplicitatem dico ac majestatem dicendi.

Jam verò quid de Forensi Eloquentiâ dicemus, Auditores? Illius quidem hæc fors est, ut nihil ex argumenti splendore pariter ac majestate difficultatis contrahat. Fuerit hæc olim Atheniensis Romanique Fori dignitas, suum ut decus & ornamentum non magis ab Oratorum ingeniis atque industriâ, quàm ab ipsâ argumenti amplitudine Eloquentia traheret: cum gravissimæ generis cujuscumque res in contentionem Fori controversiamque inciderent: cum momenta pacis ac belli, Regum Principumque fortunæ, publica negotia, Magistratuum jura, honorum ac dignitatum rationes nusquam, præterquam in Foro, expenderentur, agitentur, definirentur!

Extimuit Philippus victor orantem Athenis Demosthenem, eundem gravissimum rebus à se prosperè gestis obicem sensit; &, quem armata totius Græciæ manus triumphantem non retardarat, is vix superabilem in uno Oratore moram expertus est. Vidit Roma Tullium, unius linguæ præsidio, dominari populorum animis, coercere

improborum audaciam, statuere ac refigere pro arbitrio leges, donare fasces vel auferre, eripere arma tam perniciosorum civium, quam irati victoris è manibus, inclinanti in ruinam Reipublicæ salutem, fiduciam, incolumitatem præstare.

Nunc verò quæ tandem supersunt in Foro prisca dignitatis vestigia, & quò veteris Eloquentiæ splendor recidit? In componendis privatorum negotiis occupatur Oratorum solertia, neque ullam penè ingenio suo aut facundiæ parem causam habent. In jus vocas? eo. Vadaris? sequor. Quid tum postea? de agelli finibus, de sarcicendis tectis, de stillicidiis instaurandis agitur controversia. Eadem messem quam Forensis Eloquentia invadat! Eadem campum in quo exultet!

Verùm si minùs feliciter comparati videntur ab iis rebus, quas pertractandas habent Forenses Oratores; si neque tam vastam neque tam feracem ac speciosam nacti sunt dicendi aream, itane reliquis destituta præfidiis hæc Eloquentia dicenda sit, ut argumenti, ut sic loquar angustias atque egestatem, ipsa eùm dicendi varietas ac novitas, tum petitus ab arte lepos, tum orationis gratia atque concinnitas abundè non compensent? Age; quàm varia, quàm multiplex dicendi ratio Oratori Forensi se offert, qui nunc accusandi vices obeat, nunc defendendi partes tueatur: qui jam in dicendis causis rerum agendarum hortator, jam conversis studiis earumdem diffusor accedat: qui modò controversias juris excutiendas habeat, modò in revincendis probandisque factis insudet?

Quid dicam de ipsa argumenti novitate, quæ Forensis Orator non mediocriter adjuvatur? Magnus quidem est, & nullis penè definitis terminis campus ille, quem Orator Sacer decurrendum habet; at quàm tritus idem, quàm sæpè multorum vestigiis impressus! Quis est tam hospes, tam peregrinus

grinus facris in rebus, qui Oratoris mentem statim non occupet, & ab orationis exordio rerum dicendarum seriem non præsentiat? De Inferis agendum est sacro è pulpito? at præconceptam à me vel à teneris unguiculis mentem Orator non superabit. De cælesti patriâ perorandum? at non æquabit oratione injectam mihi ab ipsâ pueritiâ expectationem. Scilicet qui sacram ad concionem conveniunt, audierunt sanè centies iisdem de rebus differentes. Magnum quiddam est vincere in hac parte audientium fastidium, & in argumentis jam cognitis aliquâ novitatis specie animos permulcere.

Quanto potior est Oratoris Forensis conditio, cui vel in uno dicendi genere tanta varietas & rerum novarum series occurrat? Agite enimverò, quàm multiplicem quotidianæ litigantium controversiæ pariunt causarum ubertatem? quàm multa singulis prope diebus nascuntur in Foro inusitata prorsus & inaudita dicendi argumenta, quæ curiositatem excitant, stimulant attentionem, & ipsam dicentis acruunt industriam? Cogitate, si potestis, quàm diversâ ex contentione fortunarum, ex patris, ex fœderibus, ex conjugii, ex hæreditatibus, procreentur quæstiones, actiones novæ instruuntur, in quibus ingenium & solertiam Causidicus exerceat. Hæc porrò quanto minùs trita sunt ac per-vulgata, tanto delectant magis ac placent. Hinc videas compleri sedilia, concurrere multitudinem, densari turbam hominum, & ab ore dicentis pendere plurimas horas sine fastidio, qui concionis sacre moram breviorē non ferrent.

Accedit & illud Oratori Forensi commodum non vulgare, Auditores, quòd plus ab arte ipsâ præfidii, quàm sacer mutuetur: quòd orationis omnes flosculos, omnes veneres ac gratias non modò se-ctari impunè possit, sed nec tolerabilis quidem

Hh 5 habea-

habeatur, nisi aurium delectationi seruiat. Nam quanto implicatiùs & minùs iucundum dicendi genus illud est, in quo laborat is Orator, tanto plus amœnitatis requirit, unde temperetur identidem, & Eloquentiæ politoris suavitate condiatur. Hinc apud illos Figurarum usus & frequentior & audacior; hinc illa lætissimarum rerum seges tam à veterum historiarum monumentis, quàm ab ipsis Fabulis Poëtarumque fictionibus petita, quam solerti ac peritâ manu Orator Forensis nunquam adhibet, quin oratio comptior & ornatio existat. Nam quid hinc loquar Furiarum officinas, Sirenium voces, Circeæ pocula, Ulyssis labores, mansuescere dociles Amphionis ad sonum feras, & alia id genus; quæ Tullius gravissimis etiam in causis, cùm de capite fortunisque Clientum ageretur, non sine incredibilem audientium voluptate adhibebat?

Mitto liberales jocos, quos Orator Sacer, quàm providere debet sedulò ne usurpet unquam, tam prudenter potest in loco Forensis emittere. Neque verò Tullium eundem, vel dum res tractabat maximè serias, puduit identidem spargere lepidos & urbanos sales, quibus id evincebat nonnunquam, quod fortissimis argumentis non expugnasset. Nec erubuit ob eandem causam appellari à Catone Consul ridiculus: adeò noverat experienciâ, non placere tantùm ac delectare in Oratore Forensi lepidam dicacitatem, sed Ridiculo plerumque quàm acri fortiùs ac meliùs res secari!

Et verò quinam audiuntur in foro lubentius? qui consequuntur plausus confertæ multitudinis? quos sibi patronos clientes ambiunt, nisi qui litium tricarumque austeritatem festivitate ingenii & sermonis elegantiam temperare norunt? Unum proferre possem è multis, quibus etiamnum hodie abundat Curia, unum, inquam, cui jampridem applaudit illa, nec applaudere desinit, quia novam in
dies

dies plaudendi segetem suppeditat; cuius de lepore ac gratiâ nihil anni recedentes ademere, qui tam disertus, tam factus est ad dicendum, nunquam ut festivus magis ac gratus videri soleat, quàm cum adversarium excipit ex tempore, & imparatam defensionem agit; qui quàm optabilis in foro patronus, tam amicus dulcis, tam gratus hospes, tam genialis conviva primariis quibusque Magistratibus concreditur; qui numerosæ sobolis parens suavissimum hoc nactus est solatium, ut in liberis paternam gloriam, & suæ eruditionis ac politioris facundiæ æmulationem videat adolescere; qui denique, si vel in Atheniensi vel in Romanâ Republicâ natus esset, tam facilem sibi ad honores amplissimos, quàm istorum temporum Oratores, aditum aperuisset.

Hæc est igitur Oratoris cum Sacri tum Forensis conditio, Auditores, ut in iis argumentis, quibus tranctandis incumbunt ambo, plus dignitatis alter ac majestatis, alter plus varietatis nactus videatur. Habet Orator Sacer vastum dicendi campum, sed eundem tritum ac per vulgatum: habet arctiorem Orator Forensis; at eundem novitatis gratiâ præcellentem. Ille cavere debet imprimis, ne rem grandem ex se se, petitis impensius ab arte subsidiis, elevet ac deterat: hic ut tenue naturâ suâ argumentum Artis luminibus & ornamentis decoret: illius oratio gravis semper & austera sit; hujus lepida identidem & jocosa feratur & incedat. Magnus in utroque diuturnusque labor requiritur, ad cumulatum perfecti Oratoris laudem assequendam: major cautio, ne laboris assidui contentionem in altero immoderata laudum cupiditas, in altero lucri amor sordidus dedecoret.

Tamen non caruit, aut etiamnum caret nostra hæc ætas perfectis Oratoribus, qui tam Forum quàm sacras exedras eloquentiâ suâ commendarunt.

runt.

runt. Atque ut abstineam ab iis qui in utroque curriculo tam laudabiliter hodie decertant, certe præterire non possum geminum illud Eloquentiæ Forensis ac Sacræ lumen, quod ereptum nobis tanto desideramus acrius, quanto illustrius in utroque suspeximus exemplum pariter ac documentum; Lamonium dico ac Burdalæum. Neque enim fas est alterum ab altero vel post mortem sejungere, quos tam antiqua, tam arcta, dum viverent, necessitudo conjunxit. Amabat Burdalæum Lamonijs, & sibi gratulabatur inprimis, qui talem haberet amicum. Pari in Lamonium affectu Burdalæus ferebatur, & eo, quo decebat, loco tam illustris Viri benevolentiam reponebat. Hos porrò nexus indolis similitudo, par in utroque fides ac probitas, mira voluntatum consensio, & in conditione vitæ tam dispari, non abfimilis consuetudinis ratio vinxerat. Ille dicendi laude clarus in Foro, totius Curie animos rapiebat in admirationem sui; hic divini verbi præco mirabilis non visam hæctenus, nemini imitabilem Eloquentiæ formam exhibebat. Erant in utroque dotes illæ cum à naturâ, tum ab arte, quæ perfectum cumulatumque Oratorem faciunt. Lamonijs sublimitate ingenii, perspicaciâ excelsæ mentis rebus obscuris ex sese, perplexis & ingratis lucem, dignitatem, gratiam accersebat: Burdalæus acres, vividos, celeres animos nactus sacri eloqui majestatem totam, quanta est, audientium mentibus offerebat. Nihil latebat illum, quod ad perfectam Juris utriusque scientiam, ad resolvendas quas-cumque causarum ambages pertineret: huic nihil ad plenam divini juris intelligentiam, ad retendas abstrusi cordis latebras deesse videbatur. Illius magnifica, nobilis, elata oratio; hujus viva, sublimis, incitata. Ille sermonis elegantiam,

nam, hic majestatem referebat; ille recreabat animos actionis amœnitate, hic gestûs ac vocis gravitate percellebat. Alterum ambiebant omnes controversiarum suarum judicem atque arbitrum; alterum vitæ morûmque moderatorem peroptabant. Lamoniùs adeunti se nemini consilium, opem, patrocinium abnuebat: Burdalæus imis pariter ac summis sese in omne obsequii genus ultro impendebat. Digni antro, quos suspiciat posteritas, & absolutæ Eloquentiæ & Amicitiaæ fidelis exemplum!

Hactenus agitavimus, Auditores, an ab argumento, quod Eloquentiæ cum Sacræ, tum Forensi tractandum incumbit, altera sit alteri præferenda. Nunc, an ab iis, apud quos utraque dicendum habet, præstare alterutra videatur posteriore orationis parte perpendamus.

II. P A R S.

Quàm sunt dissimiles sui invicem Orator Sacer & Forensis, tam diversa utrique concio, turbæque audientium solet contingere. Hinc video concurrere multitudinem hominum infinitam, & multò antè complere sedilia, quàm Orator Sacer ad dicendum accedat: inde se offerunt homines pauci, quos diu multumque Orator Forensis præsolatur, incertus an sit admittendus ad dicendum, an tempus in aliud remittendus. Hic conditionis cujuscumque, sexûs, ætatis magna varietas; illic, præter viros, penè nullus, eosdemque judices occurrit. Ex alterâ parte fulget aurî aut gemmarum plurimum, & dicentis oculos amœna quædam colorum varietas recreat: terret ex alterâ pullatorum Procerum majestas & canities venerabilis. Multos trahit in templum inanis curiositas:

cogno

cognoscendæ veritatis amor omnes in Forum adducit. Illi veniunt plerumque ut censuram; hi semper ut æquitatem exercent. Habet id commodi Orator Sacer, ut reluctantes sentiat paucorum animos; id incommodi Forensis, ut inveniat multos præjudicatâ opinione laborantes. Convictis semel animis, qui dicit in Foro, nullo negotio voluntates ad agendum inclinat: qui verba facit in templis, sæpè pertinaces invenit, & eosdem sequentes deteriora, qui meliora probaverant.

Verùm infinitus ego sim, Auditores, si hæere velim in singulis. Ergo demus hoc Oratoribus Sacris, si tamen hoc omnes jure sibi gratulantur, ut dicant semper apud confertam multitudinem; ut pascant oculos admirabili illâ varietate, quam apparatus magnificentia efficit. Hoc sibi Oratores Forenses vindicent, quòd neque curiosos inaniter, neque censes pravè, sed cupidos veri & amantes æquitatis Auditores nacti sint. Illud scrutemur porrò diligentius, in quo laborant studiis paribus, aut certè laborare debent, hinc Forensis quidem, ut verbis astruat fidem, & inclinatis in partes suas animis persuadeat quod demonstrandum suscepit: indè Sacer ut propensis jam sponte suâ ad assensum mentibus, voluntates ipsas cogat ad complendum re ipsa opere, ac faciendum id, cujus suator & hortator accessit.

Sic enim statuo, Auditores, esse hoc Sacram inter & Forenses Eloquentiam singulære discrimen, ut hæc ad convincendas mentes nata sit tota, illa ad permovendas voluntates. Agite, Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, (liceat enim mihi, cum eâ, quâ par est, reverentiâ, interpellare vos, & vestrum ipsorum judicium perscrutari:) agite, inquam, quid ab Oratoribus

ribus vestris, cùm agunt causas in Foro, requiritis? quid ab eorum ingenio, eruditione, solertiâ expectatis? quem inter cæteros bene feliciterque gesti muneris tulisse laudem arbitramini? Scilicet qui rem, de quâ movetur controversia, planè, breviter, nitidè exposuerit; qui, quod erat obscurum, retexerit; quod implicatum, dissolverit; quod plenum tricis atque ambagibus, expedierit; qui causam momenti suis fulcierit; qui legum vim, consuetudines regionum, populorum instituta, & quæcumque ad constitutionem causæ demonstrandam pertinuerint, diligenter explanarit. Quod ubi perfecit semel, ubi nihil prætermisit ad cognitionem controversiæ necessarium; quid ultra desideret vestra vel perspicacia, vel æquitas? quid cunctemini dirimere litem vestris judiciis, & decretoriam inter contententes ferre sententiam?

Quod si Oratorem finitis in Eloquentiæ campo liberiùs decurrere; si per vos Causidico licet aliquando artis Oratoriæ amœnitatem atque elegantiam, & quod illa suppeditat ad permovendos affectus inclinandasque voluntates, præsidium usurpare; hoc vestræ humanitatis atque indulgentiæ est, Viri Illustrissimi, qui fovendam stimulandamque putatis in Oratoribus præsertim junioribus æmulationem atque industriam; qui censetis hoc pertinere ad dignitatem & magnificentiam Fori, ut non incompta penitus, inconcinna & inornata afferatur oratio. Vel si vos etiam juvat ac delectat culta, nitens & arguta Eloquentia; quis hoc vobis invidet assiduitatis vestræ contentionisque leve solatium, ut fatigatæ perpetuis litigantium rixis ac jurgiis aures dicendi suavitate paulisper recreentur?

Valeant

Valeat enimverò veteris illius Areopagi rigida præter modum & austera nimis severitas, quæ nullum omnino Eloquentiæ locum esse patiebatur, & quæ tam metuebat sibi ab Oratorum lenociniis, nihil ut præter nudam & informem rationum molem atque compagem admitteret. Ibi perennibus in excubiis collocata mentis acies tam sedulò præcavebat ab illecebrosis inclinatae voluntatis insidiis, ut in dicente non tantum actionis omnis venustatem atque decentiam, sed quoslibet corporis motus, variòsque vocis inflexæ sonos proscriberet. Quanto potior Curia vestrae ratio, Viri Sapientissimi, quanto consuetudo laudabilior, qui, cum in exercendis judiciis priscam Atheniensium illorum severitatem retinueritis, non ablegandam tamen è Foro disertioris politiorisque Eloquentiæ æmènitatem, sed potius omni studio ac patrocinio vestro tuendam judicaveritis!

Quàm diversa est Oratoris Sacri conditio? quanto gravius ipsi subeundum onus incumbit? Parum est depulisse mentis caliginem, eandem illustrasse veritatis æternæ luminibus, nisi voluntatem sic inclinet pariter, ut illa vel fugiat, vel sectetur ultro, quod fugiendum vel sectandum ipsi proponitur. Quanquam dicamus quod res est; vix ullus est Oratoris Sacri labor in expugnandis eorum mentibus, apud quos dicturus est.

Vestram ipsorum fidem, Auditores. Ecquis venit ad concionem sacram cum præjudiciis, aut quis facilè non deponat illa, si quem peritum nactus erit doctrinæ cœlestis interpretem? Scilicet divini verbi illa vis est & auctoritas, ut relictantes etiam trahat ad sese, neque liberam mentis relinquat dissentendi moram. Imò vel in iis rebus, quæ ad institutionem vitæ, morumque emendationem

datio

rationem pertinent, date mihi aliquem tam fervientem liberæ consuetudini, tam amantem deliciarum, in cunctis officiorum partibus tam oblitum sui, tam negligentem, tam incurium, cui non persuadeas esse aliquid melius, quod sequatur? qui arcanis stimulantis naturæ, rationis, Religionisque motibus admonitus, non accuset semetipsum tacitus, & moratam vitæ formam, immoderatâ cupiditatum licentiâ potiore esse non judicet? qui laudator ultro non accedat virtutis ac probitatis, quantumvis pertinax vitiorum sectator existat. Nihil est ergo, quod Orator Sacer defudet tantum in erudiendis expugnandisque mentibus, quæ nec suscipiunt ægrè, quod infoveris, nec expugnari se, tam graviter patiuntur; sed aggrediatur ille voluntatem necesse est; hic oppugnandus hostis, vincendus idem ac debellandus est; aut spes triumphi nulla certanti relinquatur.

Hinc æstimate, Auditores, quid Oratori Sacro, quid Forensi præstandum sit; quorum alteri trahenda in partes suas mens audientium; alteri voluntas, quod velit Orator, adducenda sit. Quod utrinque dum exequuntur ambo, uter ferat majorem laudem & alteri præferendus videatur, operæ pretium est expendere.

Rem arduam inprimis & laboriosissimâ contentione plenam suscipit Forensis Orator, qui consensu dicendô meditetur, ut, quod æqui bonique censet ipse, id iptum omnes pariter censeant, ut reclamantem sententiæ suæ neminem experiatur; ut, quod statuendum, vel refigendum esse judicaverit, hoc vel statuatur cæterorum calculo, vel Oratoris ad arbitrium continuò refigatur. Quales enim verò sunt illi, quos inclinare debeat ad assensum, & ad suos ipsius sensus induendos illi-

tere pertentet? Cogitate verendum illud Magistratum concilium, apud quos Orator, identidem junior, causam difficilem, implexam, dubii ancipitisque juris acturus est! Representate vobis viros illos, ingenio, eruditione, prudentiâ, longo rerum forensium usu exercitatos; quorum sagacitatem atque perspicaciam nihil fugiat; quibus inani phaleratæ orationis apparatu facere fucum non possis, qui larvas inter & adscitum extrinsecus ementitæ veritatis habitum, quod verum ac sincerum est, deprehendere didicerunt; qui controversiam totam, de quâ movetur quæstio, penitiùs ipsi plerumque cernunt, quàm Orator ingeniosus quantumvis, & diu multumque meditatus valeat perspicere.

Mitto præjudicia, quæ nonnunquam illi afferunt ad causam tam varia, tam pugnantis inter se, quàm multi sunt iudices, qui ad dirimendam litem conveniunt. Non illa quidem, aut errore, aut ullo mentis vitio parta, sed quæ ratio ipsa, legum ambiguitas, regionum consuetudines, juris formulæ, captiosæ Procuratorum artes procreant. Interim sese moveat Orator omnem in partem, exerat ingenii vim, solertiam expediat, adhibeat omnem delicatioris Eloquentiæ suppellectilem; sit vehemens, acer, sublimis in dicendo: Non carebit ille quidem laude suâ; dignos ingenio, dignos facundiâ, dignos eruditione plausus feret; etiam politus, elegans, disertus habebitur. At, nisi solidis rationum momentis ac ponderibus præjudicia omnia expugnaverit; nisi causam ipsam suo firmamento ac robore instruxerit; nisi sepultam inter altas errorum tenebras & ambiguos tricarum nodos veritatem solers eruerit; nisi eandem nudam, qualis est, & nativâ luce coruscantem iudicum mentibus ostentârit; nihil
aget

aget Orator, nihil promovebit, causam non vincet. Atque ut insidentes alto pelago scopuli, quos circum tumidi fluctus obtrepunt, non moventur impetu vel murmure, sed varios inter reciprocantium aquarum tumultus mole suâ stant: ita Caufidicorum clamores obtundunt quidem aures Judicum; at mentem ipsam non evertunt, non commovent.

Ergo veritati uni perscrutandæ studeat, cujus apud eos habenda sit oratio, quos una veritatis ratio percellit ac mover: sic illam spoliet ab omnibus simulationum involucris, ut defæcata refulgeat animis, morasque rescindat omnes, quæ cohibere aut retardare assensum solent. Id porro quàm difficilis operæ est? Quis Orator tam felix in dicendo, ut tam multas inter veritatis umbras ac simulacra, id assequatur, quod verum est, & quod ipse sensit ac vidit, id exhibere possit tam purgatum ab omni disputationum contentione, ut audientium animos afficiat pariter, & quadam necessitate vel reluctantes ad suffragandum impellat?

At Orator facer, Auditores, cujus est ita movere voluntates hominum, ut ea sectentur illi, vel fugiant, quorum auctor, vel dissuasor accedit, an molitur quiddam arduum minus & minus operosum? Laboriosa quidem res est, fateor, & plena difficultatis expugnare mentem: sed ubi refluxit semel illius oculis veritatis splendor, vincitur illa nihilominus, necessitate quadam ineluctabili inclinatur in verum. At voluntas sui potens usque & actionum suarum domina, nullius imperium timet. Habet illa quidem molles aditus, quibus circumveniri possit: demulceri se ultro blanditiis, illecebris capi, imò vim amicam interdum fieri sibi non tam ægrè patitur. Verùm nec

servire, nec ferre didicit jugum. Dat legem, ipsa non accipit; victrix illa semper superborum hostium, victorem agnoscit nemitem.

Igitur Sacri Oratoris est scrutari diligenter molles illos aditus, per quos oppugnari voluntas potest; odoretur necesse est varium illud illecebrarum genus, quibus illa capitur: si vis adhibenda sit nonnunquam, nōrit ille penitus, ita lenitate vim ipsam temperare, ut amica semper, nunquam ingrata videatur. Hinc verò quantum Oratori negotium facessitur, qui rimandas habeat & quasi degustandas voluntates tot hominum, quibuscum nulla societas, nullum sibi commercium est; quorum indolem, sensus ac mores, ignorat; qui cum ingenio, tum studiis, tum conditione dissimiles, nec eadem existimant, nec sentiunt, nec expetunt, nec volunt!

Equidem scio, ut eodem fere modo sumus omnes à naturâ comparati, & ex eodem conficti limo, ita eadem penè fugere singulos aut prosequi eadem odisse vel amare, atque ad eodè magnum in se ipso Oratorem habere præsidium, ad præsentendum, quâ potissimum parte moveantur ceteri, aut in quid propendeant, si suis ipse motibus attentus rimetur proprias animi latebras; si penitiores cordis sui recessus scrutatus diligenter, inspiciat ipse quid velit, quod feratur, quibus afficiatur magis, unde metuat, vel speret; doleat vel lætetur; irascatur aut placetur; oderit vel amet. Tamen id ipsum nōsse, quàm paucorum est, Auditores, hoc studere unum, hoc feliciter assequi, ut oratio non tam ingenii aut eruditionis, quàm naturæ ipsius fœtus videri possit! Quibus demum hanc laudem in hac ætate nostrâ sacrorum Oratorum tam feraci gratulabimur?

Fuit

Fuit hæc enim verò, inter dotes plurimas Oratoris illius, * quem immaturo raptum fato luximus jam pridem, vera ac sincera laus, qui naturas hominum vni que humanitatis omnem sic attingerat: ita perviderat causas omnes, quibus voluntas impellitur aut reflectitur, qui tam habilis erat ac peritus in retegendis explicandisque pectoris humani latebris; nihil ut sentire videretur, nisi quod natura ipsa sentiret; adeoque cognatione naturæ & quasi concentu quodam atque consensu eosdem omnino motus affectusque in audientium animis efficeret.

Jam quotus eorum est, præter eos quos civitas suspicit & admiratur Aula, quotus, inquam, eorum est, qui personam Oratoris Sacri etiam cum aliquâ dignitate sustinent, qui in rimandis pectoris humani latebris sciendisque opportunè motibus solers audiat? Video declamatores multos, qui in hominum vitia acriter invehuntur, & rigidam morum censuram gratis exercent. Video qui magnam eruditionis sacræ supellectilem circumferunt. Video qui clamores efficiunt apud multitudinem, & magnificum ex totâ civitate concursum populique effusiones trahunt ad se se, quas sacrarum ædium ampliudo vix capit. Video qui verborum pompâ, leporumque ac gratiarum phaleris politorum hominum delicatis auribus blandè assentantur; hoc felices satis, si placeant.

Egregiam verò laudem! Hucine recidat Oratoris Sacri dignitas, qui pro Deo ipso legatione apud homines fungitur! Liceat hic mihi, adversus istos futilis gloriolæ aucupes, usurpare Horatianum istud in Pictorem imperitum, qui in exprimendis ad vivum nugis artem ponebat suam, dum naufragium, imperati operis summam, levi-

* P. Chemnais.

ter adumbrabat. *Et fortasse cupressum suis simulacra
re? quid hoc, si fractis enatat exspes navibus, ere
dato, qui pingitur? Placent enimverò Oratores
polituli? quid hoc, si is, qui audit, nullis consci-
entiae suae stimulis acuitur? si nullâ vitiorum tur-
pitudine percutitur? si nullo virtutis studio in-
flammat? Quid hoc, si peractâ concione tam
cupidus appetensque rerum caducarum, tam ini-
quus alienae laudis æmulator, tam perditus luxu
ac voluptate recesserit, quàm si ad ludicram aliquam
declamationem convenisset?*

Sed transgressus ego fortè videar officii me-
tas, & non tam Oratorem agere, quàm censo-
rem. Redeo ad propositum, Auditores, neque
enim unam hanc difficultatem patitur Orator Sa-
cer, quòd voluntatem superbam naturâ, & suae
libertatis amantem expugnandam habet. Ecce
vincendi se offerunt hostes multò plures, qui
voluntatem ipsam obsident, & inextricabilibus
nexibus sæpè revinciunt. Fingite vobis numero-
sam illam variarum cupiditatum cohortem, quæ
durissimam mortalium in cordibus dominationem
exercent. Hinc ambitio pugnat, illinc avarities:
hic degener livor iram acuit, illic crudele odium
vindictam suscitât: hinc desidia mollis torpo-
rem ac veternum fovet, inde fera libido funestas
faces incendit. Quis Orator tam solers, tam
sciens pugnae, in illo bellandi genere tam peri-
tus, qui vel aggredi tot monstra, vel etiam so-
lus cum solo congredi non pertimescat? Cedo
mihî aliquem, qui, non apud se, dico, sed alie-
nis in castris frænet ambitionem, avaritiam co-
erceat, iram temperet, odium extinguat, libi-
dini moderetur? Quid? cum laceffendi simul
& profligandi uno impetu tot hostes, qui se con-
spirant-

spirantibus studiis, & junctis quasi umbonibus tuentur ac defendunt?

Hoc ipsum est tamen, quod Orator Sacer præstandum in se recipit, dum infectatur vitia, dum virtutis amorem inspirat, dum corruptos liberiore licentiâ mores revocare ad sanctissimam disciplinam contendit. Quod nisi exequatur feliciter, nisi in deliniendis cicurandisque belluis illis ferocibus, aut iisdem reprimendis domandisque fortiter solertiam, vim, operam opportunè collocet: quis erit Eloquentiæ Sacræ fructus, Auditores? quò demum ars illa præstantissima pertinebit, nisi ut palæstræ cujusdam umbratilis aut theatralis scenæ formam atque imaginem exhibeat?

Tamen absit, Auditores, ut difficultatum metu deterriti ab ingrediendo tam laudabili curriculo refugiant, quos egregiis ad obeundum Oratoris Sacri munus natura instruxit præfidiis, & divinæ gloriæ nobile studium incendit. Nihil tam arduum tamque operosum est, quod labor improbus & amor ingenuæ laudis non vincat; tantòque solet esse fructus ex victoriâ dulcior, quantò carius redimi illam oportuit.

Quod ad me attinet, expendi pro virili parte propositæ Quæstionis controversiam. Intellexistis primùm, quid Orator Sacer, ex argumenti quod tractat, simplicitate simul ac majestate; quid Forensis ex tenuitate rerum forensium artisque Oratoriæ subsidio commodi pariter atque incommodi traherent. Sensistis deinde, quantum utrique laboris incumberet ab audientibus, alteri qui mentem ac præjudicia mentis evertenda, alteri qui voluntatem cum cupiditatibus haberet expugnandam. Quid restat, nisi ut pro vestrâ perspicaciâ atque æquitate rem totam decretoriâ sen-

tentiâ dirimatis? Est hoc operum vestrorum, Viri
utriusque Ordinis amplissimi, qui tam eximium
rerum utilium gutum nacti estis: quorum ex ar-
bitrio cæteri uniuscujusque in dicendo facultatem
æstimant: quibus debent ingenii, eruditionis, Elo-
quentiæ famam, si quâ fruuntur, Oratores tam
Sacri, quàm Forenses. Ego certè honori ducam
inprimis vestrum in eâ re, uti in cæteris, ju-
diciam venerari.

Oratio habita Anno Dom. M. DCC. X.

IN-